

Arkitekturens perioder og stilarter

Modernisme

Dens kendetegn er rene former, lige linjer og flade tage. Bygningerne er formet som kasser, og ofte er der store glasfacader.

Modernismen er perioden fra ca. 1900 til 1970'erne.

Af Dansk Arkitektur Center

14. mar. 2019

Foto: Rune Buch

Den periode i arkitekturhistorien vi kender som modernisme, begyndte allerede i starten af det 20. århundrede at slå igennem i udlandet, specielt i Tyskland og Frankrig.

Modernismen står først og fremmest for et brud med fortiden. Arkitekterne ville ikke længere bruge fortidens former. Det nye arkitektoniske formsprog skulle være helt anderledes.

Formerne skulle være så enkle som muligt og uden nogen symbolsk betydning. På den måde

kunne man få et ens arkitektonisk sprog for alle mennesker over hele verden – en international stil.

Karakteristiske træk

Modernismens mest karakteristiske træk er rene former, lige linjer og funktionalitet. I modsætning til de foregående perioder ser man meget få dekorationer eller udsmykninger i modernismens arkitektur. De få udsmykninger, der måtte være, er en del af selve bygningen og ikke noget, der bare er sat på facaden.

Modernismens formsprog skulle være helt anderledes fra de tidligere perioders. Alt skulle være så enkelt som overhovedet muligt, og de symbolske betydninger, man tidligere tillagde arkitekturen, skulle forsvinde til fordel for en nøgtern og funktionel arkitektur.

Arkitekturen skulle afspejle det moderne samfund og den industrielle tidsalder.

Nye konstruktionsmuligheder, og de materialer som f.eks. glas, jernbeton og stål, som kom frem i 1800-tallet, begyndte nu for alvor at slå igennem i byggeriet.

Man begyndte at bygge nye bygningstyper, f.eks. lufthavne, sportsanlæg, krematorier. Fælles for de nye bygningstyper var, at der ikke var nogle forudgående traditioner, så man skulle finde nye løsninger, skabe nye konstruktioner og dermed også en ny arkitektur, der stemte overens med konstruktionerne, formerne og indholdet.

Man overtog slagordet fra udlandet om, at "form skulle følge funktion".

Stål og beton giver nye byggeteknikker

Den moderne byggestil havde udviklet sig langsomt, før den fik sit store gennembrud. I slutningen af 1800-tallet havde nye byggeteknikker givet nye muligheder.

På B&W's jernstøberi blev der støbt bygningsdele til mange af de bygninger, der skød op i slutningen af 1800-tallet. Arbejderne havde elendige forhold. Desuden kunne man forme disse metaller, som man ville det. Nu behøvede man ikke længere mure af sten, for en bygning kunne bygges op omkring et stålskelet. Endnu et nyt byggemateriale blev afgørende. Det var beton, som blev opfundet i slutningen af 1800-tallet.

Betonen var solid, men fyldte og vejede ikke ret meget.

Sammen med stålskelettet kunne man derfor stable mange etager oven på hinanden, uden at presset blev for stort på de nederste etager. På samme grundflade kunne man nu udnytte pladsen optimalt ved at bygge i højden. Det blev der gjort stor brug af i de voksende storbyer, hvor det kneb med pladsen til nye bygninger.

De nye byggematerialer gjorde det også muligt at bygge af færdigfremstillede dele. De blev sat sammen, og bygningerne skød op i et tempo, som var helt anderledes, end hvad man var vant til fra byggeri.

Med stål og beton lå helt nye muligheder åbne. I begyndelsen skjulte man metallet bag gips i søjleformer o. lign. Men langsomt turde man lade metallet stå. Og med modernismen blev stål og beton de mest hippe byggematerialer, man kunne forestille sig.

Moduler på kryds og tværs

Modernismens bygninger var bygget op af moduler udformet af beton, jern og glas. Væggen var ét modul, vinduet et andet, taget et tredje osv. Hvert modul var enkelt udformet og derfor let at masseproducere på fabrikkerne. Samtidig var modulerne så enkle, at de kunne tilpasses alle mulige forhold. De kunne samles hurtigt, let og billigt. Modulbyggeriet blev en leg med legoklodser i stort format.

Den schweizisk-franske arkitekt Le Corbusier var en af hovedmændene bag den moderne arkitektur.

Ideen om modul-byggeriet var i høj grad hans. Han udviklede et modulsystem, Le Modulur, som han brugte til at udregne størrelsen på alle moduler i sit byggeri. Le Modulur var en model af et menneske. Ud fra modellen kunne alle størrelsesforhold i et byggeri fastlægges.

Foto: Casper Villumsen

Le Corbusiers teori var dog bedst på papiret og fungerede ikke helt, som den skulle, når den blev opført. Fx er det ikke alle mennesker, der måler de 1,75 meter, som Modulur-manden var sat til at være. Senere ændrede Le Corbusier da også højden til 1,83. Han fandt nemlig ud af, at gennemsnitsmenneskets højde havde ændret sig.

Frihed, lighed og boliger

En grundlæggende tanke i modernismens arkitektur var, at når den moderne tid havde ændret samfundet, skulle boligen også udformes helt anderledes. Boliger skulle ikke markere status og rigdom, men være praktiske og signalere lighed mellem mennesker. Mennesker skulle bo ens, for det ville forstærke den følelse af lighed, som hørte den moderne tid til.

Ved hjælp af modulbyggeriet kunne man skaffe gode boliger til så mange mennesker som muligt. Boliger, der lignede hinanden, og som ikke delte samfundet op i klasser. Det modernistiske byggeri blev derfor et symbol på fremskridt, lighed og demokrati.

Arkitekterne arbejdede også med, hvordan man kunne indrette den moderne by. De troede fuldt og fast på, at mennesker kunne blive bedre, hvis de boede godt og i omgivelser, der passede til et moderne menneskes liv.

Et af disse udkast til en byplan er Plan Voisin af Le Corbusier. Han forestillede sig en by, hvor mennesker boede i højhuse med masser af lys og luft imellem.

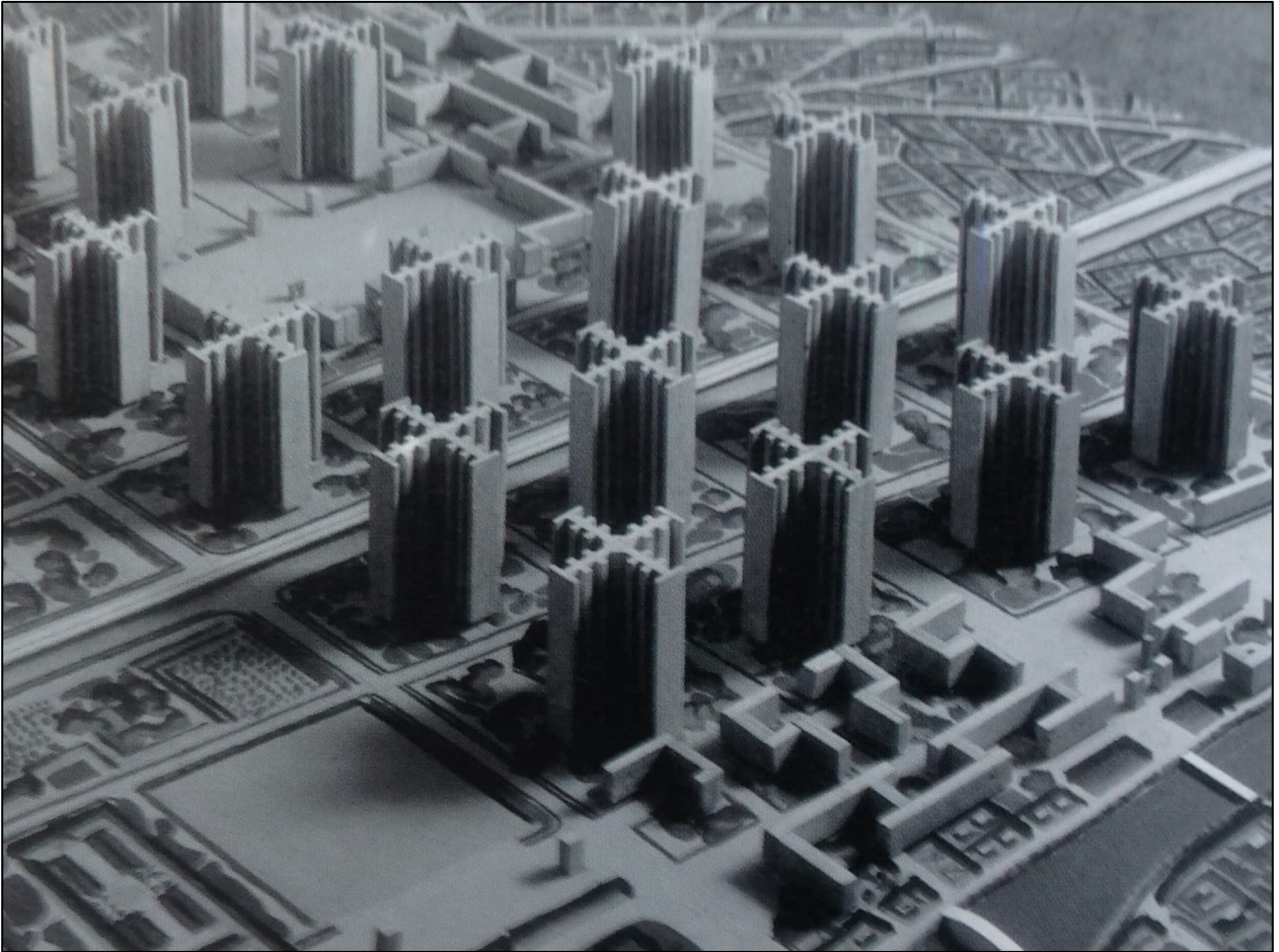

Foto: SiefkinDR, Creative Commons BY-SA 4.0

Vejene skulle være brede og lige, så man hurtigt kunne komme frem.

Trafik, indkøb, beboelse og fritidsområder skulle være adskilt, men alle faciliteter skulle være inden for rækkevidde. Her, forestillede Le Corbusier sig, at det moderne menneske kunne leve et moderne, lykkeligt liv.

Beton: Fra lovprist til foragtet

I modernismens byggeri var beton det hotteste materiale. Det var let, hårdt og kunne formes som man ville have det. Desuden var det billigt, og det gjorde det muligt at bygge gode boliger til så mange som muligt.

Beton var faktisk så populært et materiale, at man gjorde meget for at få huse, der ikke var bygget i beton, til at ligne beton. Ligesom vi i dag kan efterligne marmor eller granit, var det beton, man efterlignede.

Foto: Martin Toft Buchardi Bendtsen - Arkitekturbilleder.dk

Edvard Thomsens byggeri Lagkagehuset fra 1930 er et godt eksempel på, hvordan man har pudset og malet murstenene, så det ser ud, som om huset er bygget af beton.

Betons popularitet i det moderne byggeri kan være sjovt at huske på i dag, hvor betonbyggeri nærmest er et skældsord.

Bløde og skulpturelle bygninger

Ved siden af de lidt hårde former i funktionalismen dukkede en anden stil op. Det var stadig de samme enkle former, arkitekterne brugte. Men her var formerne bløde og runde.

Samtidig skulle formerne glide ind i en helhed med omgivelser og landskab i stedet for funktionalismens ensartede modul-bygninger, der kunne placeres over alt.

Foto: Ashwin Vaswani - Unsplash

Et eksempel er Jørn Utzons operahus i Sydney. Operahuset ligger lige ved vandet og havnen og glider ind i sammenhængen med sine sejlformede skaller. Det er opført netop til dette sted og kunne ikke have set sådan ud, hvis det lå et andet sted.

Modernismen i Danmark

Modernismen er perioden fra ca. 1930-1970'erne.

Først omkring 1930 fik de nye tendenser inden for arkitekturen fat i det danske samfund og de danske arkitekter.

Modernismens stil kaldes også for funktionalisme i Danmark. Funktionen var nemlig det vigtigste formål for en bygning. Alt andet end rene, enkle former skulle fjernes. Dekoration og pynt, som ikke havde nogen funktion, skulle væk. Formudtrykket skulle afspejle den industrielle tidsalder gennem rene og enkle former og brug af moderne byggematerialer som beton og stål.

De enkle bygningsdele kunne masseproduceres, og på den måde kunne man hurtigt opføre store bygninger. Boligblokke, fabrikskøkkener og kontorbygninger skød op.

Arkitekturen fra 1930'erne til 1970'erne

Fremtidens hus

I 1929 blev der afholdt en stor byggeudstilling i Forum i København. Her kunne man for første gang se den internationale modernismes indflydelse på dansk arkitektur.

Her præsenterede Flemming Lassen og Arne Jacobsen deres projekt "Fremtidens Hus" for publikum. Huset var yderst moderne. Det havde en, for tiden, meget utraditionel form og plan.

Desuden var der helikopterlandingsplads på taget, plads til en båd og en underjordisk garage. Huset blev aldrig bygget, men varslede, at noget nyt var i vente for arkitekturen.

Det helt afgørende gennembrud for modernismen i Danmark var udstillingen i 1930 i Stockholm. En del af udstillingens bygninger var tegnet af den svenske arkitekt Gunnar Asplund.

Hans arkitektur vakte stor begejstring blandt de danske arkitekter. I årene derefter kunne man se påvirkningen fra Sverige i den danske arkitektur.

Den franske modernisme – Le Corbusier

De danske arkitekter blev ikke kun inspireret af den svenske modernisme og Gunnar Asplund. Mange arkitekter vendte også blikket mod de udenlandske arkitekter, bl.a. den anerkendte fransk-schweiziske arkitekt Le Corbusier.

Le Corbusier var kendt for sine hvide modernistiske villaer, f.eks. Villa Savoye lige uden for Paris.

Foto: Georg Rotne - Arkitekturbilleder.dk

Mogens Lassen er sandsynligvis den danske arkitekt, der er mest inspireret af den schweiziske arkitekt Le Corbusier. Han var ikke mindst inspireret af Le Corbusiers hvide villaer, der fra slutningen af 1920'erne dannede forbillede for europæiske arkitekter.

Mogens Lassen var med andre ord funktionalist og blev direkte generet, hvis et rum var dårligt proportioneret – på samme måde som falske toner skærer i ørerne på en komponist.

I Le Corbusiers version skulle det moderne hus løftes på søjler, og rumplanen skulle være åben. Desuden skulle facaden frit komponeres – i modsætning til tidligere perioders faste skemaer, som det f.eks. kan ses i klassicismens bygninger.

Foto: Per Munkgaard Thorsen - Arkitekturbilleder.dk

Bygningen skulle have vinduesbånd og en taghave. Nogle af principperne går igen i Mogens Lassens private hus på Sølystvej 5, der er bygget i jernbeton. Huset blev bygget om mange gange, og virkede som et eksperimentarium for Mogens Lassen.

Her kunne han afprøve sine nye ideer. Den hvide moderne arkitektur kan også ses i byggeriet Bella Vista, der er tegnet af den danske arkitekt Arne Jacobsen.

Den danske funktionalisme

De danske arkitekter var ikke kun inspireret af den udenlandske arkitektur. De formåede hurtigt at udvikle deres eget bud på en dansk modernisme. Det var en arkitektur, som var tilpasset det danske landskab, de danske materialer og samfundsforhold.

En af de mest markante arkitekter, der var med til at udvikle en dansk tradition inden for arkitekturen, var arkitekten Kay Fisker. Fisker betegnede selv sin arkitektur som "en funktionel tradition".

Foto: Lars Kruse

Kay Fisker var med til at tegne flere af det 20. århundredes mest markante byggerier i Danmark, f.eks. Aarhus Universitet og Vestersøhus i København. I begge byggerier er det formen, materialerne og placeringen, og ikke stilen, der er det dominerende.

Efterkrigstiden

Efter 2. verdenskrig var der mangel på alt. Der manglede ikke kun basale madvarer, benzin og kaffe, men også boliger, skoler, hospitaler osv.

I årtiet efter krigen begyndte den danske velfærdsstat for alvor at sætte sit præg på samfundet. Der var i høj grad brug for arkitekterne til at tegne og bygge de nødvendige bygninger til samfundet.

Foto: Per Munkgaard Thorsen - Arkitekturbilleder.dk

Der blev f.eks. bygget mange skoler, og en af de mest berømte er Munkegårdsskolen i Gentofte af Arne Jacobsen. Skolen blev et af de bedste eksempler på skolebyggeri i 1950'erne. Byggeriet tog højde for tidens pædagogiske principper, så de blev en del af arkitekturen.

Det industrialiserede byggeri

For at kunne efterleve samfundets efterspørgsel på byggeri af forskellige art, var det nødvendigt at effektivisere byggeriet. Den eneste udvej var at industrialisere byggeriet, og inspirationen kom fra den amerikanske bilindustri, der i flere årtier havde været industrialiseret.

Det blev det almenyttige byggeri, der blev løftestangen for industrialiseringen af den danske arkitektur. Det store behov for boliger kunne kun efterleves ved at bygge hurtigt, stort og ikke mindst effektivt.

Foto: Sandra Gonon - Arkitekturbilleder.dk

Et af de første industrialiserede boligbyggerier i Danmark var Bellahøjhusene i København. Flere arkitekter var med til at tegne det markante højhusbyggeri med store grønne områder mellem punkthusene. Alle husene består af dobbelttårne forbundet af glasklædte elevatorer og trapper. Der er 1300 boliger i hele byggeriet.

Enfamiliehuset

Der blev ikke kun bygget store almennyttige boliger i form af højhuse i efterkrigstiden. Udviklingen af enfamiliehuset tog også til.

Udviklingen af enfamiliehuset med åbne planløsninger begyndte allerede i begyndelsen af 1950'erne med f.eks. Jørn Utzons private hus i Hellebæk og Erik Christian Sørensens private hus i Ordrup.

Inden for udviklingen af enfamiliehuset kom industrialiseringen og standardisering til at spille en væsentlig rolle, som for alvor slog igennem i 1960'erne og ikke mindst 1970'erne. I starten var det primært mindre detaljer som f.eks. vinduer, døre, beslag og facadebeklædninger, der blev standardiseret. Men ret hurtigt begyndte man at producere bærende vægelementer, der kunne samles på stedet.

Det var ikke kun industrialiseringen, der kom til at præge udviklingen af enfamiliehuset. Mange af de danske arkitekter blev inspireret af f.eks. japansk og amerikansk boligarkitektur og af anerkendte arkitekter som Frank Lloyd Wright og Mies van der Rohe.

Den organiske modernisme

I 1956 vandt Jørn Utzon konkurrencen om at bygge et operahuset i Sydney.

I operahuset kan man se en mere organisk variant af den ellers meget hårde og kantede modernisme. Arkitekturen er stadig enkel og funktionel, men formerne er mere bløde og runde.

I denne retning inden for modernismen er det vigtigt, at bygningen passer ind i og til landskabet. Bygningen er skabt til et bestemt sted og består ikke af masseproducerede moduler, der kan bruges til en mængde forskellige bygninger.

Arkitekturen forholder sig til sine omgivelser, og den ville ikke have set sådan ud, hvis den var placeret f.eks. i Danmark eller i Østrig.